

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

МАРЧЕНКО Ірина Олександрівна



УДК 636.39(477):330.3

РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ КОЗІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Вдовенко Наталія Михайлівна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри глобальної економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Добрянська Наталя Анатоліївна,
Одеський національний політехнічний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри адміністративного менеджменту та
проблем ринку;

доктор економічних наук, доцент
Курмасв Петро Юрійович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини Міністерства освіти і науки України,
виконуючий обов'язки ректора.

Захист відбудеться «20» серпня 2020 р. о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 318.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розіслано «20» липня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор



В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динамічна мінливість кон'юнктури як світового, так і вітчизняного агропродовольчого ринку зумовлюють потребу в розвитку галузей національної економіки, які пов'язані з продовольством. За таких умов особливого значення набуває пошук заходів та інструментів регулювання розвитку перспективних галузей тваринництва в нових умовах функціонування аграрного сектору. У тваринництві важливе місце відводиться галузі козівництва, яка є пріоритетною в задоволенні споживчого попиту населення на власно вироблену козлятину, дитяче харчування та нішеві продукти з молока кіз. За останнє десятиліття спостерігається збільшення в чотири рази обсягів виробництва молока кіз із приростом у 27–30 %. Україна увійшла до 15 країн-лідерів із виробництва молока кіз і посіла 14-е місце у світі. Такі показники активного розвитку зумовлені зростаючим попитом на сири, йогурти, а також на безлактозну молочну продукцію кіз у відповідь на постійно зростаючу чисельність населення з проблемами засвоєння лактози та збільшення проявів харчових алергій. Тому актуалізуються питання регулювання розвитку козівництва саме в Україні, які нині залишаються недостатньо дослідженими й потребують поглиблення теоретичних положень та розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення заходів, інструментів, механізмів і методів регулювання розвитку галузі.

Теоретичні аспекти визначення місця та ролі держави, обґрунтування механізмів її впливу на розвиток галузей економіки закладено такими класиками економічної науки, як Дж. Кейнс, М. Портер, Д. Рікардо, Дж. Розенау, Т. Сааті, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, А. Стрікланд, Е. Харінгтон. Вагомий внесок в обґрунтування концептуальних засад регулювання аграрного сектору, зокрема й тваринництва та розробку його понятійно-категоріального апарату зробили Н. Вдовенко, В. Галушко, В. Геєць, Л. Дмитриченко, Н. Добрянська, В. Ільчук, С. Козловський, В. Курило, П. Курмаєв, В. Маргасова, О. Могильний, Т. Ратушна, П. Саблук, В. Савченко, Н. Тюхненко, Л. Швайка, Л. Шелест, О. Шпичак та інші вчені, яких вважають відомими дослідниками з фундаментальних питань економічної науки.

Відзначаючи цінність напрацювань названих дослідників в аспекті обґрунтування підходів до галузевого регулювання з урахуванням недосконалого наявного інструментарію, проте доцільно розробити теоретико-прикладні засади його здійснення у тваринництві загалом та в козівництві зокрема. При цьому завдання розвитку козівництва в Україні ставлять перед наукою нові запити щодо вирішення проблеми дії механізмів і методів регулювання розвитку галузі в контексті адаптації положень Директив і Регламентів Європейського Союзу, обґрунтуванні взаємодії його інструментарію. Існує об'єктивна необхідність додаткового осмислення методичної складової щодо формування дії організаційно-економічного механізму регулювання в галузях, які пов'язані з виробництвом продовольства.

Актуальність та практична значущість вирішення вказаних вище проблем зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету та завдання, а також об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт:

– Чернігівського національного технологічного університету за темою: «Розвиток економіки в умовах глобалізаційних викликів: національний та регіональний виміри» (номер державної реєстрації 0116U003596), де особистий внесок авторки полягає в розробленні методичного інструментарію забезпечення регулювання розвитку галузі козівництва України;

– Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ з ЄС» (номер державної реєстрації 0115U003456), в межах якої дисертанткою розроблено новітню модель функціонування галузі козівництва через ефективність виробництва продукції із застосуванням моделі часткової рівноваги «AGMEMOD», включаючи нішеві безлактозні продукти з молока кіз із розрахунком індикаторів розвитку в контексті дії Угоди про ПВЗВТ між Україною та Європейським Союзом.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних положень і розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення форм, важелів та методів регулювання розвитку галузі козівництва в Україні для забезпечення її розширеного відтворення в сучасних умовах.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання:

– розвинути теоретичні засади та узагальнити наукові надбання з питань регулювання розвитку галузей аграрного сектору економіки;

– розкрити сутнісно-функціональні характеристики інструментів регулювання у тваринництві;

– охарактеризувати стан та тенденції розвитку козівництва в Україні та світі з оцінкою впливу регулювання галузі в умовах продовольчих викликів;

– виявити особливості формування сировинних ресурсів у козівництві для забезпечення попиту внутрішнього ринку на нішеві продукти на основі первинної та глибокої переробки молока кіз;

– систематизувати світовий досвід регулювання розвитку галузі козівництва та виокремити можливості його застосування в Україні;

– сформулювати сукупність науково-прикладних рекомендацій щодо вдосконалення компонент механізму регулювання розвитку галузі козівництва;

– обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення методів регулювання галузі козівництва України в контексті адаптації положень Регламентів Європейського Союзу;

– розробити прогноз обсягів виробництва продукції козівництва з доданою вартістю на основі моделі часткової рівноваги «AGMEMOD».

Об'єкт дослідження – процеси розвитку галузі козівництва в Україні.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, науково-методичних і практичних засад регулювання розвитку галузі козівництва в умовах продовольчих викликів в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертації є базові положення економічної теорії, науковий доробок вітчизняних і закордонних учених з питань регулювання галузей аграрного сектору економіки. У процесі виконання роботи було використано сукупність загальнонаукових та

спеціальних методів наукового пізнання, які дозволили реалізувати концептуальну єдність дослідження, зокрема: системний, структурний та діалектичний – у процесі дослідження змістовного наповнення підходів до регулювання розвитку галузей тваринництва; логічний, економіко-математичний – при обґрунтуванні методичного інструментарію для розрахунку доданої вартості при виробництві однієї тонни молока кіз; порівняльний, статистичний та факторний – у процесі систематизації підходів до використання на практиці вдосконаленого механізму розвитку галузі козівництва на засадах безпеки та якості нішевих безлактозних молочних продуктів; наукового абстрагування та синтезу – у процесі визначення стратегічних орієнтирів розвитку вітчизняного козівництва; формалізації – для прогнозування розвитку галузі козівництва України на основі моделі часткової рівноваги «AGMEMOD» з оцінкою впливу та виявленням наслідків від змін.

Статистичну та фактологічну основу наукового дослідження становлять нормативно-правові акти щодо регулювання галузі козівництва, статистичні матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, ресурси мережі Інтернет, наукові здобутки вчених і практиків, осмислення власних спостережень та аналітичних напрацювань під час написання роботи.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення дослідження, що характеризують наукову новизну одержаних результатів, які є особистим здобутком автора та виносяться на захист, полягають у наступному:

удосконалено:

– теоретичні положення щодо характеристики моделі вітчизняної аграрної політики у тваринництві, які на противагу наявним напрацюванням, містять оцінку впливу повної та всеохоплюючої Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС, що дозволяє забезпечити адаптацію інструментарію регулювання внаслідок диверсифікації структури галузей тваринництва, модернізації умов виробництва та сприятиме забезпеченню виваженій ціновій політиці;

– науково-теоретичні засади обґрунтування розвитку галузі козівництва на засадах Глобальної ініціативи з безпечності харчових продуктів, що враховують заходи щодо усунення нетарифних бар'єрів, в основі яких лежить доведення якості вітчизняних товарів до міжнародних стандартів якості харчових продуктів. Такий підхід сприятиме постійному вдосконаленню заходів регулювання в напрямі дотримання безпечності продукції козівництва, що дозволить управляти ризиками на регіональному та національному ринках;

– наукові засади регулювання козівництва із застосуванням «адміністративно-процедурного принципу компартмелізації» як нового інструменту прямого методу регулювання, в основу якого покладено контроль заходів біобезпеки виробництва, формування біологічних активів і товарообмінних процесів на агропродовольчому ринку, що сприятиме методичному забезпеченню регулювання ринку продукції козівництва, розробленню послідовної системи інструкцій з планування, узгодження та прийняття нормативних актів, прогнозів і програм розвитку для виробників нішевих безлактозних продуктів із молока кіз та козлятини;

– методичний підхід до прогнозування обсягів виробництва продукції козівництва з доданою вартістю, який на відміну від усталених практик, ґрунтується на використанні моделі часткової рівноваги «AGMEMOD», залежно від витрат, продуктивності кіз, реалізаційної ціни, композиційних рівнів новизни груп безлактозних продуктів із молока кіз, розрахованих за методом попарних порівнянь, що на відміну від існуючих, дозволяє вибудовувати ефективне регулювання козівництва з урахуванням місця та ваги кожної складової та призведе до системних змін у забезпеченні заходів регулювання, ґрунтуючись на оцінці наслідків змін для галузі козівництва;

набули подальшого розвитку:

– термінологічний апарат галузевого регулювання в частині уточнення змісту поняття «державне регулювання козівництва», яке запропоновано розглядати як сукупність заходів, методів, механізмів, спрямованих на формування умов діяльності суб'єктів господарювання галузі козівництва на засадах інноваційних технологій у контексті формування ланцюгів доданої вартості, забезпечення високого рівня доходів, робочих місць, збалансування інтересів виробників, споживачів і держави, створення підґрунтя для розширеного відтворення в умовах трансформаційних процесів, що дає можливість виокремити специфічні інструменти впливу на розвиток галузі;

– рекомендації щодо вдосконалення нормативної бази регулювання через внесення доповнень до Класифікатора видів економічної діяльності ДК 009:2010 у частині обґрунтування необхідності з групи 01.45 «розведення овець» виокремити групу 01.48 «розведення кіз» як окремого виду економічної діяльності та інтеграції його у аграрне виробництво, які на відміну від діючих, враховують вибір показників, що характеризують галузь і визначення вагових коефіцієнтів розвитку козівництва з подальшим їх прикладним використанням;

– обґрунтування пріоритетних напрямів стимулювання внутрішнього попиту на продукцію вівчарства та козівництва вітчизняного виробництва, що на відміну від наявних підходів, базується на комплексній оцінці тенденцій його розвитку у 1991–2019 рр. з аналізом рівня виробництва, балансів попиту і пропозиції, що сприяє практичному застосуванню інструментів регулювання пропозиції, які спрямовані на забезпечення галузі фінансовою та технічною допомогою, в тому числі створення інноваційної інфраструктури, надання субсидій, кредитів, створення державних інституцій для поєднання науки й виробництва, розвиток технопарків, виставок, аукціонів щоб позиціонувати Україну як учасника серед ключових гравців на ринку продукції козівництва;

– теоретичне узагальнення закономірностей функціонування козівництва на основі розрахунку індикаторів формування сировинних ресурсів, що дало змогу враховувати як специфічні галузеві особливості, так і вплив заходів регулювання на галузеву структуру виробництва, включаючи нішеві безлактозні продукти з молока кіз як товарів із високою доданою вартістю, що на відміну від існуючих визначаються за показниками фактичної та адитивної доданої вартості нормативної, залишкової доданої вартості від виробничої діяльності в процесі застосування адитивного та залишкового методу для збалансування відносин при поєднанні інтересів держави, споживачів та виробників для задоволення запитів суспільства у харчових продуктах.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертаційній роботі положення є підґрунтям для подальших економічних досліджень, розвитку теоретичних узагальнень та розроблення комплексу заходів щодо державного регулювання галузі козівництва України.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження були використані в роботі:

– Міністерства аграрної політики та продовольства України, де на практиці використовуються запропоновані заходи, інструменти, методи регулювання, важелі впливу на ефективність галузевого регулювання пропозиції продукції козівництва, розроблений інструментарій удосконалення методичної складової автономного функціонування козівництва в складі галузі вівчарства з виокремленням в окремий вид економічної діяльності для досягнення самозабезпечення на ринку безлактозних молочних продуктів (довідка № 37-11-15/8194 від 28.03.2017 р.);

– відділом агропромислового розвитку Бородянської районної державної адміністрації при розробленні пропозицій, які спрямовані на забезпечення регулювання розвитку галузі через методичні та практичні рекомендації із застосуванням інструментів регулювання пропозиції продукції козівництва на внутрішньому ринку для досягнення імпортозаміщення в умовах сертифікації виробничих процесів (довідка № 55 від 20.02.2017 р.);

– ФГ «Тетяна 2011» (ТМ «Zinka») при удосконаленні методів регулювання, застосуванні моделі функціонування галузі через ефективність виробництва нішевих продуктів, що мають високий попит на внутрішньому ринку й застосування економічно ефективних селекційних здобутків козівництва, які дозволяють не припиняти лактацію кіз протягом 1360 діб (акт № 12 від 03.12.2018 р.);

– ВКФ «Агропродресурси» при обґрунтуванні галузевих резервів розвитку козівництва з використанням інструментів економічного регулювання в контексті підтримки та захисту вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників у межах дії Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС (довідка № 144-Н/21 від 03.02.2020 р.).

Теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджені в навчальний процес Чернігівського національного технологічного університету, зокрема, при викладанні дисциплін «Макроекономіка», «Регіональна економіка», «Міжнародна економіка», «Державне регулювання економіки» (довідка № 305/08-759 від 17.09.2019 р.) та Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема, у навчальні програми дисциплін «Прикладна економіка» та «Глобальна економіка» для студентів ОС «Магістр», спеціальності 051 «Економіка» (акт № 13 від 28.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати та пропозиції, що містяться в роботі, одержані авторкою особисто й викладені в опублікованих працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом власних досліджень.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження доповідалися та обговорювалися на: науково-практичній конференції «Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку» (м. Львів, 25-26 грудня 2015 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні технології, економіка та право Україна-ЄС» (м. Кошице, 19–23 квітня 2016 р.); XIV Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Проблеми та перспективи розвитку національної економіки в умовах глобалізації» (м. Острог, 11 березня 2016 р.); International Scientific-Practical Conference «Economic Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the world» (Lisbon, June 30, 2016); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих учених «Сучасний стан і перспективи розвитку аграрного сектору України» (м. Дніпро, 19–20 жовтня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, фінанси і управління в XXI столітті: аналіз тенденцій та перспективи розвитку» (Буковель, 20–23 березня 2017 р.); Міжнародному науково-практичному семінарі «Економічна сек'юритологія в умовах глобальних трансформаційних процесів» (м. Київ, 28 вересня, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом» (м. Київ, 21 березня 2018 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування економічної системи країни на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Київ, 8 лютого 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 19 наукових працях загальним обсягом 6,11 друк. арк., особисто автору належить 5,68 друк. арк., з яких: 1 розділ у колективній монографії обсягом 1,03 друк. арк., 7 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних обсягом 3,09 друк. арк., 2 статті в інших наукових виданнях обсягом 0,57 друк. арк. та 9 тез наукових доповідей обсягом 1,42 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок. Основний зміст дисертації викладено на 179 сторінках. Робота містить 23 таблиці та 35 рисунків, 10 додатків, розміщених на 21 сторінці. Список використаних джерел налічує 213 найменувань і розміщений на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення результатів, наведено відомості про апробацію результатів.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні засади регулювання розвитку галузей аграрного сектора економіки»** – висвітлено науково-теоретичні засади регулювання розвитку галузей аграрного сектору; систематизовано методичні підходи до регулювання галузі тваринництва з урахуванням впливу Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; розглянуто інструментарій регулювання розвитку тваринництва в напрямі виокремлення козівництва та інтеграції його в аграрне виробництво.

Аналіз еволюції поглядів відомих представників різних течій економічної теорії довів необхідність подальшого дослідження регулювання розвитку галузі тваринництва в трьох площинах: економічно регульованої системи, що організаційно взаємопов'язана структурними ланками між комплексами з виробництва продукції, інфраструктурою та споживачами; системи економічних відносин, між складовими якої держава виконує регулятивну функцію; соціально-економічної інституції з характерною тривалістю виробництва (рис. 1). Це пов'язано з витратами часу для реагування на зміни попиту та пропозиції на товар, оскільки технологічний цикл має довготривалі терміни, пов'язані з біологічними особливостями виробництва.

За результатами проведених досліджень авторкою доведено, що в сучасних умовах розвитку економічної теорії і практики погляди вчених суттєво змістились у бік виокремлення основних функцій регулювання галузей тваринництва, зокрема: нормативної – утворення правових засад для прийняття економічних рішень ведення галузі; цільової – визначення цілей розвитку в контексті насичення тваринницькою продукцією внутрішнього ринку та виходу на глобальний ринок; стимулюючої – розроблення інструментарію впливу на суб'єкти господарювання з метою їх функціонування у бажаному для суспільства напрямі; координаційну – налагодження логістичних зв'язків між виробниками, переробниками, споживачами продукції тваринництва; соціальна – реалізація соціальних гарантій громад, на території яких ведеться господарська діяльність з метою збереження і покращення екологічного стану довкілля та забезпечення стабільного попиту на продукцію, вироблену галузями тваринництва.

У цьому контексті окремим блоком виділено підходи щодо оцінки впливу коригуючої функції з перерозподілу ресурсів в економіці для формування умов розвитку тваринницьких господарств і підтримки експорту на зовнішніх ринках; фінансування – забезпечення наукових програм вивчення основних проблем функціонування галузей та розроблення інноваційних біотехнологій ведення високоефективного й екологічно безпечного тваринництва в Україні.

Встановлено, що поглиблення інтеграційних процесів й адаптація до вимог і положень повної та всеохоплюючої Угоди про вільну торгівлю між Україною та Європейським Союзом надають галузі козівництва, як повноцінній складовій вівчарства відповідний вектор автономного розвитку, відкривають нові можливості для застосування механізмів, заходів регулювання. Цьому мають сприяти запропоновані у дисертації інструменти регулювання попиту, зокрема стимулювання доходів населення, регулювання цін, стимулювання вертикальної інтеграції, компенсація частини витрат на харчування, фінансові інтервенції.

Пропонується акцентувати увагу на необхідності застосування інструментів регулювання пропозиції в галузі козівництва. Серед них виокремлено прями цінові субсидії виробникам, заходи щодо зниження витрат, пільгове кредитування, програмне управління, ліцензування та контроль за якістю продукції. Такі тенденції зумовлюють скасування технічних бар'єрів, митних зборів і кількісних обмежень у взаємній торгівлі продукцією галузі козівництва.



Рис. 1. Інструментарій регулювання розвитку галузей тваринництва в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом
 Джерело: систематизовано авторкою.

На основі аналізу вітчизняного та закордонного досвіду розкрито трактування поняття «державне регулювання», а в дисертації запропоноване авторське тлумачення поняття «державне регулювання козівництва», що формує єдину, узгоджену світовою практикою, систему категоріального апарату, дає

зможу виділити напрям діяльності, сутність якого полягає в задоволенні харчовими продуктами власного виробництва потреб населення України. Позиція автора полягає в тому, що регулювання тваринництва на основі виокремлення вівчарства й козівництва як двох окремих видів економічної діяльності сприятиме у подальшому виробництву нішевих продуктів з доданою вартістю.

У другому розділі – «**Сучасний стан і тенденції розвитку галузі козівництва в Україні та світі**» – проаналізовано сучасний стан і тенденції розвитку вітчизняного вівчарства й козівництва; проведено оцінювання методичної складової щодо формування сировинних ресурсів для виходу галузі на ринок продукції козівництва; узагальнено закордонний досвід регулювання розвитку галузі в аспекті виокремлення напрямів його реалізації в Україні та досліджено формування пропозиції нішевих безлактозних молочних продуктів на базі первинної та глибокої переробки козиного молока як товару з високою доданою вартістю.

Проведений аналіз динаміки обсягів виробництва вітчизняної продукції вівчарства та козівництва засвідчив, що Україна нарощує виробництво в галузях тваринництва. У роботі визначено, що частка кіз у загальному поголів'ї тварин у 2001 р. становила 0,22 %, у 2014 р. – 2,05 %, а у 2019 р. цей показник зріс до 5,68 %. У порівнянні з 2014 р. поголів'я овець у господарствах у 2019 р. зменшилося на 24,44 %, у той час як поголів'я кіз зросло на 108,51 % (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка індикаторів самозабезпечення виробництва основних видів м'яса в Україні, тис. тонн

Показник	Рік							Відхилення 2018р. до 2014р. (+, -)
	1990	2000	2014	2015	2016	2017	2018	
Всього	4357,8 <i>100</i>	1662,8 <i>100</i>	2359,6 <i>100</i>	2322,6 <i>100</i>	2323,6 <i>100</i>	2318,2 <i>100</i>	2354,9 <i>100</i>	- 4,7
Баранина та козлятина	45,8 <i>1,1</i>	17,2 <i>1,0</i>	13,4 <i>0,5</i>	13,7 <i>0,5</i>	13,4 <i>0,5</i>	13,5 <i>0,5</i>	14,3 <i>0,6</i>	+ 0,9
Рентабельність, %	+ 12,3	+5,4	+2,2	+2,6	+4,2	+3,6	+4,8	+ 2,6
Яловичина	1985,4 <i>45,5</i>	754,3 <i>45,3</i>	412,7 <i>17,5</i>	384,0 <i>16,6</i>	375,6 <i>16,1</i>	363,5 <i>15,7</i>	358,9 <i>15,2</i>	- 53,8
Рентабельність,%	+20,6	-42,3	-35,9	-17,9	-24,8	-13,4	-17,7	+ 18,2
Свинина	1576,3 <i>36,2</i>	675,9 <i>40,7</i>	743,6 <i>31,6</i>	759,7 <i>32,8</i>	747,6 <i>32,3</i>	735,9 <i>31,8</i>	702,6 <i>29,8</i>	- 41,0
Рентабельність, %	+20,7	-44,3	+5,6	+12,7	-4,5	+3,5	+6,9	+ 1,3
М'ясо птиці	708,4 <i>16,2</i>	193,2 <i>11,7</i>	1164,7 <i>49,3</i>	1143,7 <i>49,2</i>	1166,8 <i>50,3</i>	1184,7 <i>51,1</i>	1258,9 <i>53,6</i>	+ 94,2
Рентабельність, %	+17,0	-33,2	-15,4	-6,1	+5,0	+7,0	+5,7	+ 21,1
Кролятина	30,2 <i>0,7</i>	13,9 <i>0,8</i>	13,4 <i>0,6</i>	13,3 <i>0,6</i>	12,2 <i>0,5</i>	12,2 <i>0,5</i>	12,2 <i>0,5</i>	- 1,2
Конина	11,7 <i>0,3</i>	8,3 <i>0,5</i>	11,8 <i>0,5</i>	8,2 <i>0,3</i>	8,0 <i>0,3</i>	8,4 <i>0,4</i>	8,0 <i>0,3</i>	- 3,8
Виробництво м'яса на одну особу, кг	84,0	33,8	54,9	54,2	54,5	54,6	55,7	+ 0,8

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що виробництво баранини та козлятини в Україні мало найвищий показник рентабельності у 1990 р. на рівні 2,5 %. Проте треба зазначити, що за останні роки спостерігається планомірне

вирівнювання цього показника в бік підвищення рентабельності до 35,6 % у 2018 р. із фактичним вираженням 16,6 % у порівнянні з аналогічним періодом 2014 р., що є найкращим показником за досліджуваний період. Водночас, як показують дослідження, Україна є імпортозалежною за кодами товарних позицій 0301–0307, 1604–1605 генетичні ресурси, сири та молочні продукти, дитяче харчування згідно з УКТ ЗЕД.

Обґрунтовано, що серед зареєстрованих господарств в Україні, які займаються розведенням кіз інноваційними, є лише три: ФГ «Тетяна 2011», що представлено ТМ «Zinka», ФГ «Лукачівка Еко» та ФГ «Рубченецька красуня».

Аналітичні розрахунки підтвердили, що частка козиного молока у валовому виробництві молока всіх видів в Україні динамічно збільшується до показника 3,71 % за період з 2014 до 2018 рр. Водночас частка споживання молока кіз у населення України збільшується пропорційно до представлення на ринку вітчизняної пропозиції харчових продуктів цієї категорії (табл. 2).

Таблиця 2

Частка козиного молока у валовому виробництві в Україні, тис. тонн

Рік	Молоко всіх видів	З них, молоко кіз		Частка молока кіз, %	Імпорт	Експорт	Фонд споживання	Ємність ринку
		усього	у тому числі сільгосп-підприємства					
1995	17274,3	186,7	0,29	1,08	-	-	-	-
2000	12657,9	290,6	0,34	2,30	50	1100	9789	11607,9
2010	11248,5	219,7	1,86	1,95	273	956	9470	10565,5
2011	11234,3	323,8	1,98	2,88	248	870	8943	10612,3
2012	11201,5	252,7	2,09	2,26	383	810	9362	10774,5
2013	11190,6	254,6	2,23	2,28	548	769	10050	10969,6
2014	11132,8	227,1	2,41	2,04	347	527	9581	10952,8
2015	10615,4	213,4	2,63	2,01	78	464	8995	10229,4
2016	10381,5	228,7	3,08	2,20	105	434	8942	10052,5
2017	10280,5	237,4	5,18	2,31	132	835	8496	9577,5
2018	10064	242,3	6,12	2,41	168	829	8694	9403
Відхилення 2018 р. до 2014 р. (+; -)	- 1068,8	+ 15,2	+ 3,71	+ 0,37	- 179	+ 302	- 887	- 1549,8

Джерело: систематизовано за даними Державної служби статистики України.

Сировинна база ринку молочних продуктів загалом демонструє тенденцію до скорочення виробництва, на рівні 1068,8 тис. т. Відповідно спостерігається зниження показника фонду споживання на 887 тис. т. Водночас значно зросла кількість експорту молока на 302 тис. т за досліджуваний період, а імпорт скоротився на 179 тис. т, ємність ринку зменшилася на 1549,9 тис. т. Також проведено оцінювання продуктивності вітчизняного маточного поголів'я кіз у аспекті задоволення внутрішнього попиту населення у безлактозній молочній продукції. Встановлена тенденція має бути підґрунтям формування концептуальних засад регулювання розвитку козівництва та інтеграції його в аграрне виробництво.

Встановлено тенденцію до збільшення пропозиції нішевих безлактозних молочних продуктів, включаючи сири, йогурти, на базі первинної та глибинної переробки козиного молока як товару з високою доданою вартістю.

Доведено, що лідерами у світовому виробництві та споживанні молока кіз є країни Азії – Індія, Бангладеш, Пакистан і Середземномор'я, зокрема Франція, Іспанія, Греція, Туреччина. У світі основну частку виробленого молока споживають у незбираному вигляді, на переробку відправляють лише 26 %. При цьому лідерами з переробки молока кіз є країни Європи – близько 75 %.

При цьому дослідження ринку молока кіз у країнах ЄС показали, що найбільшу кількість на одну особу виробляють Греція – 32,0 кг, Кіпр – 31,1 кг та Нідерланди – 24,3 кг, а в країнах ЄС лише 2,7 кг молока кіз.

Обґрунтовано й розроблено комплексний підхід щодо поліпшення розвитку галузі козівництва на засадах Глобальної ініціативи з безпечності харчових продуктів. У процесі дослідження акцентовано увагу на реалізації методичних пріоритетів при формуванні складу нетарифних бар'єрів за механізмами їхньої дії та оцінених за 7 категоріями. Подальше використання такого підходу може бути реалізовано ґрунтуючись на світовому досвіді в забезпеченні переходу всіх агентів ринку на міжнародні стандарти та імплементації положень Регламенту ЄС № 852/2004. Саме такі дії визначають конкурентні позиції козівництва при удосконаленні методів регулювання в галузі.

У третьому розділі – **«Напрями формування пріоритетів у регулюванні розвитку галузі козівництва в умовах інтеграційних процесів»** – висвітлено концептуальні підходи щодо забезпечення трансформації механізмів регулювання галузей тваринництва на основі стратегічних цілей і пріоритетів розвитку; удосконалено інструменти, механізми і методи регулювання розвитку галузі козівництва в Україні; через композиційні рівні новизни груп безлактозних продуктів із молока кіз зроблено прогноз обсягів виробництва нішевої продукції козівництва з доданою вартістю.

У дисертаційній роботі обґрунтовано комплекс практичних заходів, спрямованих на подальший розвиток і функціонування козівництва з урахуванням наукових пропозицій до Класифікатора видів економічної діяльності ДК 009:2010 у частині групи 01.4 – «Тваринництво». Розроблено рекомендації, спрямовані на поліпшення механізму регулювання при формуванні групи «01.45 – розведення овець», який враховує можливість виокремлення групи 01.48 «розведення кіз» як окремого виду економічної діяльності та інтеграції його в аграрне виробництво.

Доведено, що виокремлення козівництва в автономний вид економічної діяльності не порушує ієрархічної будови КВЕД ДК 009:2010 з огляду на відсутність у ньому коду «01.48» і дає відмінну від галузі вівчарства продукцію.

Для розроблення прогнозів та планів розвитку козівництва, узгодження їх із системою програмних документів економічного й соціального розвитку України запропоновано пропозиції до удосконалення форми звітності № 24-сг (місячна) «Звіт про виробництво продукції тваринництва і кількість сільськогосподарських тварин» для закладення можливостей формування цілісної системи регулювання розвитку козівництва з метою стабілізації та нарощування виробництва продукції для гарантування продовольчої безпеки.

У контексті адаптації положень Регламентів Європейського Союзу в роботі запропоновано до застосування елементів «адміністративно-процедурного

принципу компартмелізації» як нового інструменту прямого методу регулювання галузі козівництва, що сприятиме розробленню послідовної системи інструкцій для виробників нішевих безлактозних продуктів із молока кіз, козлятини в процесі прийняття нормативних актів, прогнозів і програм галузевого розвитку.

Проведено розрахунок індикаторів для розроблення галузевої програми регулювання розвитку козівництва з урахуванням сировинної бази та генетичних ресурсів, оскільки ціна племінного матеріалу в козівництві (племінний цап-плідник, племінний цап 6-міс. віку, сперма, ембріони сексовані, коза молодняк 5-місячного віку, козематка основна) є однією з найвищих у тваринництві. Запропоновано при формуванні біологічних активів у козівництві до об'єктів віднести козематок, цапів-плідників, цапів-пробників, ремонтний молодняк, включаючи козликів і кізочок, а до продукції – пух, молоко, приріст живої маси, сперму, гній, вовну.

Подальше впровадження концептуальних науково-методичних основ забезпечення регулювання розвитку козівництва призвело до актуалізації розрахунків. Отримані результати засвідчують, що подальша імплементація концептуальних засад регулювання галузі козівництва, його специфічні риси, роль і місце в структурі національної економіки, дають підстави стверджувати, що Угода про ПВЗВТ між Україною та Європейським Союзом сприяє визначенню виробничої новизни продукції, виробленої суб'єктами господарювання в галузі козівництва, на основі методів попарних порівнянь та аналізу ієрархій.

Для встановлення ієрархічних зв'язків між факторами, що впливають на рівень новизни безлактозної продукції з молока кіз, яка є інноваційною для переробної галузі, їх згруповано в такі групи: споживча, ринкова та виробнича новизна товару.

Визначення ступеня ринкової новизни N_R нового товару у вигляді співвідношень наведемо у формулі (1):

$$N_{V,S,R} = \sqrt{p \cdot \left(1 - \frac{t}{T - T_0}\right)} \quad (1)$$

де N_V – виробнича новизна; N_S – споживча новизна; N_R – ринкова новизна; T – тривалість життєвого циклу цього виду товарів; T_0 – час виходу на ринок найближчого товару-аналогу; t – час виходу на ринок нового товару; p – частка обсягу продаж нового товару серед товарів-аналогів.

Вихідну величину можна визначити за формулами (2–5):

$$N_V = 0,3 \cdot \frac{7}{8} + 0,1 \cdot \frac{5}{6} + 0,3 \cdot \frac{2}{3} + 0,2 \cdot \frac{7}{8} + 0,1 \cdot \frac{9}{10} = 0,86 \quad (2)$$

$$N_R = 0,3 \cdot \frac{1}{8} + 0,1 \cdot \frac{1}{6} + 0,3 \cdot \frac{1}{3} + 0,2 \cdot \frac{1}{8} + 0,1 \cdot \frac{1}{10} = 0,89 \quad (3)$$

$$N_S = 1 - \frac{0,20}{0,81} = 0,75. \quad (4)$$

$$N = \sqrt[3]{0,86 \cdot 0,75 \cdot 0,89} = 0,83. \quad (5)$$

Встановлено, що товарні групи безлактозних молочних товарів мають різний рівень новизни. Молоко кіз має задовільний усереднений показник на

рівні 0,49. Явну новизну показують тверді козині сири вітчизняного виробництва на рівні 0,59 та м'які сири – 0,7. Проте з показником у 0,83 радикальною новизною характеризується загальний рівень новизни йогуртів козиних (рис. 2).

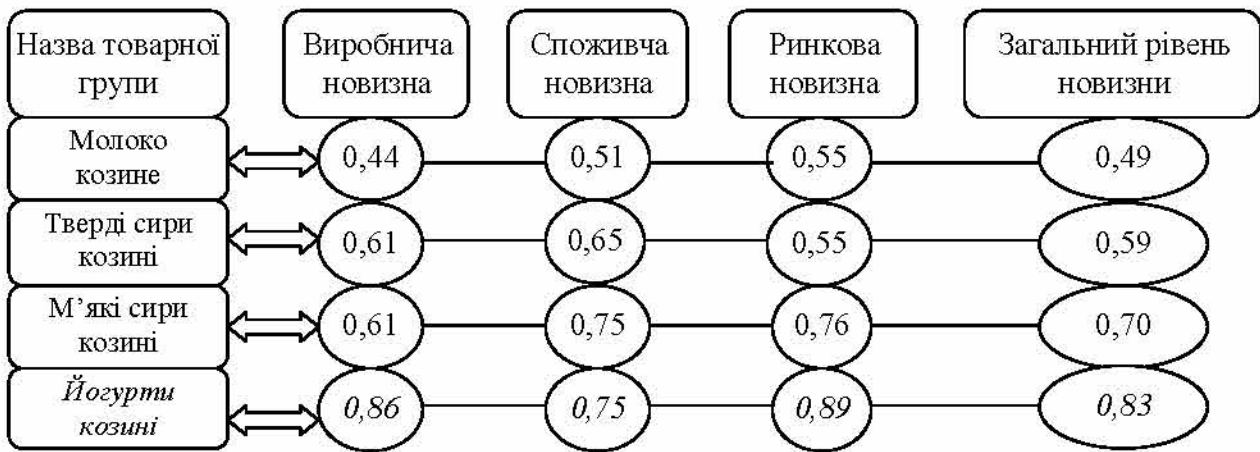


Рис. 2. Композиційні рівні новизни груп безлактозних продуктів із молока кіз в Україні

Джерело: розраховано авторкою.

Доведено, що інтегральний показник рівня новизни товару на практиці може бути використаний для порівняння довільних харчових продуктів чи груп харчових продуктів, зокрема для вибору напрямів інноваційної діяльності суб'єктів господарювання у тваринництві. Саме рівень новизни товару є визначальним при впровадженні заходів регулювання в процесі формування пропозиції безлактозних молочних продуктів на ринку.

Обґрунтовано, що розрахунок динаміки формування доданої вартості в козівництві при виробництві молока, молочної продукції будуть ґрунтуватися саме на біологічних особливостях кіз. Розрахунки підтвердили, що на утримання однієї голови сукізної тварини протягом 150 діб витрачається близько 4500 грн. За умови отримання в окоті двох тварин (кізочки і цапа), їхня собівартість при народженні буде становити 2250 грн. За два місяці підсисного періоду витрати молока для вирощування двох козенят становитимуть близько 200 л. Тоді собівартість 1 л козиного молока становитиме 25 грн. Відповідно витрати становитимуть 5000 грн, у зокрема утримання підсисної козематки за два місяці становитиме 2000 грн. Так, собівартість однієї племінної тварини в 2-місячному віці становитиме 5750 грн.

За умови реалізації двомісячних племінних кізочок і цапків їхня жива маса становитиме 10–12 кг, а вартість однієї голови – 6000 грн. Таким чином, прибуток буде мінімальним і становитиме 250 грн, а рентабельність складе лише 4,3%. Тому з економічного погляду вигідніше реалізовувати племінних тварин у 10-місячному віці. За період з 2 до 10 місяця життя витрати на утримання однієї кізочки становитимуть 3600 грн, а козлика – 4000 грн. Реалізаційна ціна племінної кізочки в 10 місячному віці становитиме – 20 тис. грн, а цапка – 25 тис. грн. Собівартість 1 племінної кізочки у 10-місячному віці становитиме 9350 грн, а цапка відповідно 9750 грн. Прибуток від реалізації кізочок на даному етапі становитиме – 10 650 грн, а цапків – 15 250 грн.

При реалізації племінних кіз рентабельність становитиме 114 %, а цапів – 156 %. Також від лактуючої козematки за 250 днів лактації в середньому можна отримати 1000 л молока. За умови собівартості 1 л молока 25 грн, та його реалізаційної ціни – 35 грн, прибуток із розрахунку на 1 козematку становитиме 10 000 грн, за рівня рентабельності виробництва 40 %. Якщо ж це молоко направити на власний переробний завод і реалізуючи його в пастеризованому вигляді через роздрібну мережу магазинів можна отримати додатковий прибуток.

Розраховано, що на пастеризацію, пакування, транспортування та реалізацію 1 л молока витрачається 10 грн, а його реалізаційна ціна становить 55 грн. Тоді отримуємо прибуток у розмірі 20 грн на 1 л, за рівня рентабельності 58 %. Якщо із даного молока виготовити біфідойогурт, то його ціна зросте до 65 грн за 1 л, при собівартості 38 грн. Таким чином, прибуток становитиме 27 грн, а рівень рентабельності – 71 % відповідно. Тому доцільним є виділення такої особливості в козівництві як можливість формування ланцюгів доданої вартості в процесі реалізації продукції за етапами виробництва (рис. 3).

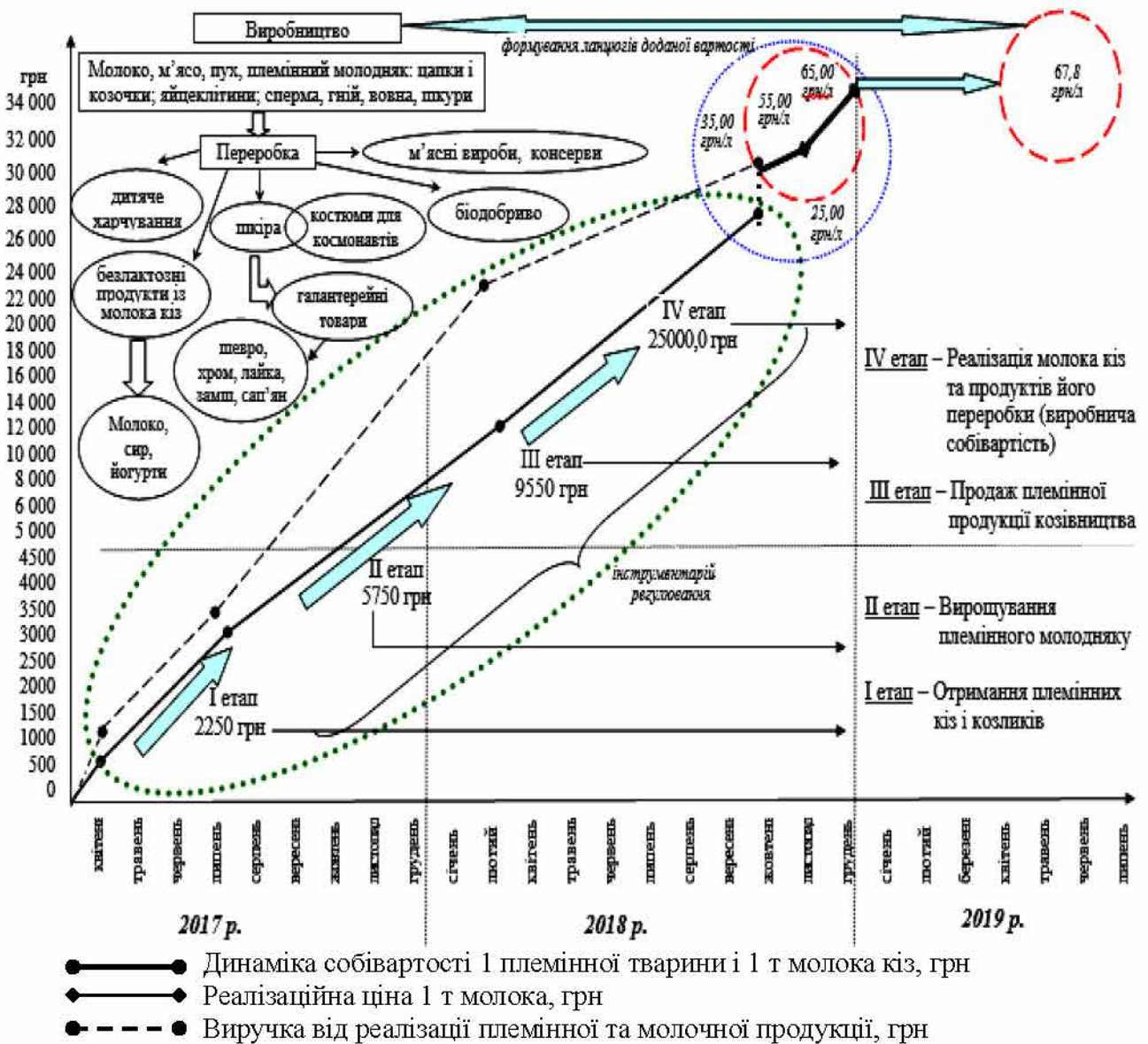


Рис. 3. Динаміка формування доданої вартості при виробництві 1 т молока кіз
Джерело: розроблено автором за результатами власних досліджень.

Важливу роль у розвитку галузі козівництва відіграють галузеві резерви. Вказане дозволило вибудувати засади регулювання розвитку галузі козівництва на основі прогнозування обсягів виробництва продукції з доданою вартістю при використанні моделі часткової рівноваги «AGMEMOD». Зокрема досягнення до 2025 р. прогнозних обсягів виробництва молока кіз до 23,32 тис. т, зокрема у фермерських господарствах до 18,0 тис. т відбудеться лише за умови нарощування поголів'я кіз до 900 тис. голів. Зроблено висновок, що відбувається концептуальне формування нових можливостей для відродження тваринництва через призму розвитку галузі козівництва та використання новітніх механізмів галузевого регулювання.

Авторське бачення полягає в тому, що розроблений і представлений у роботі комплекс практичних заходів регулювання розвитку галузі козівництва спроможний задовольнити інтереси як виробників, споживачів, так і держави, ґрунтуючись на складових блоках Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 137-2015-р від 17.04.2019 у напрямі розвитку галузей національної економіки та досягнення високих соціальних стандартів в умовах трансформаційних процесів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення важливого наукового завдання, яке полягає в поглибленні теоретичних положень та розробленні рекомендацій, спрямованих на удосконалення форм, важелів та методів регулювання розвитку галузі козівництва в Україні для забезпечення її розширеного відтворення в сучасних умовах. Отримані результати дозволили сформулювати такі висновки методичного та науково-практичного характеру:

1. Теоретично доведено, що останнім часом особливого значення набуває проблема насичення внутрішнього ринку власно виробленими продуктами саме провідними галузями національної економіки. І серед них виокремлено козівництво. Тому закріплення вітчизняного виробника на позиціях доведення внутрішнього споживання, відповідно до фізіологічних норм, вплив на процеси розвитку галузі козівництва з метою адаптації до змін макроекономічних параметрів країни, усунення дестабілізуючої дії кон'юнктурних, сезонних та цінових коливань агропродовольчого ринку можливе лише за умов пошуку напрямів удосконалення інструментів, методів, принципів і механізмів галузевого регулювання в Україні. Вказане дозволило не тільки проаналізувати підходи до формування аграрної політики, але й з'ясувати на основі аналізу еволюції наукової думки, першочергові проблеми галузевого регулювання галузей тваринництва в Україні.

2. Встановлено, що поглиблення інтеграційних процесів й адаптація до вимог і положень повної та всеохоплюючої Угоди про вільну торгівлю між Україною та Європейським Союзом надають галузі козівництва, як повноцінній складовій вівчарства відповідний вектор розвитку, відкривають нові можливості для застосування механізмів, заходів регулювання розвитку

тваринництва. Цьому мають сприяти запропоновані в дисертації інструменти регулювання попиту, зокрема стимулювання доходів населення, регулювання цін, стимулювання вертикальної інтеграції, компенсація частини витрат на харчування, фінансові інтервенції. Пропонується акцентувати увагу на необхідності застосування інструментів регулювання пропозиції. Серед них виокремлено прямі цінові субсидії виробникам, заходи щодо зниження витрат, пільгове кредитування, програмне управління, ліцензування та контроль за якістю продукції.

3. На підставі аналізу динаміки пропозиції продукції вівчарства та козівництва встановлено, що Україна нарощує виробництво в галузі. Частка кіз у загальному поголів'ї тварин у 2001 р. становила 0,22 %, у 2014 р. – 2,05 %, а в 2019 р. цей показник зріс до 5,68 %. У порівнянні з 2014 р. поголів'я овець у господарствах у 2019 р. зменшилося на 24,44 %, у той час як поголів'я кіз зросло на 108,51 %. Зростання обсягів продукції козівництва в промисловому секторі свідчить про важливість галузі козівництва та її ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки України на базі новітніх інструментів формування пропозиції. Шляхом здійснення системного аналізу стану галузі визначено, що країна є імпортозалежною за кодами товарних позицій 0301–0307, 1604–1605 генетичні ресурси, сири та молочні продукти, дитяче харчування згідно УКТ ЗЕД. При цьому збільшилися обсяги виробництва козлятини у 2019 р. на 30 %. Такі показники дозволяють вивести Україну на міжнародні ринки. Проведений аналіз дозволив виділити інструменти та механізми для поєднання в козівництві продуктивних, кормових, адаптаційних цінностей, що забезпечать реалізацію перспективи динамічного розвитку галузі в насиченні вітчизняного ринку м'яса не лише козлятиною, але й молоком кіз, запропонувати заходи регулювання для надання рекомендацій щодо нарощування виробничого потенціалу.

4. Проведений аналіз особливостей функціонування галузі козівництва на основі індикаторів формування сировинних ресурсів, які включають показники формування споживчого попиту на безлактозну продукцію з молока кіз через постійно зростаючу чисельність населення із проблемами засвоєння лактози та збільшення проявів харчових алергій. Проведено оцінювання потенціалу вітчизняного маточного поголів'я овець та кіз у контексті зменшення частки імпорту молока. З урахуванням внутрішніх та зовнішніх обставин обґрунтована доцільність завантаження виробничих потужностей саме в секторі козівництва. Зі сталим трендом з 2001 до 2019 рр. у чотири рази спостерігається приріст виробництва молока кіз. Встановлено тенденцію до збільшення пропозиції нішевих безлактозних молочних продуктів, включаючи сири, йогурти, на базі первинної та глибинної переробки козиного молока як товару з високою доданою вартістю.

5. Вивчення та оцінка тенденцій регулювання розвитку галузі козівництва зумовлюють підстави для скасування технічних бар'єрів, митних зборів і кількісних обмежень у взаємній торгівлі продукцією галузі козівництва. Реалізація заходів сприятиме узгодженню методичних пріоритетів при

формуванні складу нетарифних бар'єрів за механізмами їх дії оцінених за 7 категоріями. Подальше використання такого підходу може бути реалізовано ґрунтуючись на європейському досвіді у забезпеченні переходу всіх агентів ринку на міжнародні стандарти та імплементації положень Регламенту ЄС № 852/2004. Саме такі заходи сформують і визначать конкурентні позиції при постійному вдосконаленні системи регулювання галуззю козівництва в напрямі безпечності харчових продуктів, що дозволить управляти ризиками на локальному, національному та глобальному ринках і діятиме як специфічний інтегратор усієї сукупності регуляторних важелів на шляху інноваційних перетворень у козівництві.

6. Подальша імплементація концептуальних засад регулювання розвитку козівництва, його специфічні риси, роль і місце в структурі національної економіки, спонукали до виокремлення козівництва в окремий вид економічної діяльності. Доведено, що використання на практиці удосконаленого в роботі механізму регулювання дало змогу систематизувати пропозиції до удосконалення форми звітності № 24-ст (місячна) «Звіт про виробництво продукції тваринництва і кількість сільськогосподарських тварин», що дасть змогу на основі достовірних даних і чинних методичних засад розробляти прогнози та плани розвитку галузі козівництва, узгоджувати їх із системою програмних документів економічного й соціального розвитку України, освоїти вимоги інвестиційно-інноваційної моделі функціонування тваринництва, забезпечувати обмін такою інформацією з міжнародними організаціями.

7. З метою створення умов для ефективного розвитку козівництва в Україні було істотно вдосконалено чинну систему принципів і прямих метод регулювання при формуванні біологічних активів у тваринництві. Запропоновано до об'єктів біологічних активів у козівництві віднести козематок, цапів-плідників, цапів-пробників, ремонтний молодняк, включаючи козликів і кізочок, а до продукції – пух, молоко, приріст живої маси, сперму, гній. Проведено розрахунок індикаторів для розроблення галузевої програми регулювання розвитку козівництва з урахуванням сировинної бази та генетичних ресурсів.

8. У результаті наукового дослідження доведено, що важливу роль в розвитку галузі козівництва відіграють галузеві резерви. Зокрема досягнення до 2025 р. прогнозних обсягів виробництва молока кіз до 23,32 тис. т, зокрема у фермерських господарствах до 18,0 тис. т відбудеться за умови нарощування поголів'я кіз до 900 тис. голів. Запропоновано результати моделювання, які враховують зміни у виробництві, споживанні, цінах, а також експорті та імпорті різних видів продукції козівництва, зважаючи на необхідність імпортозаміщення генетичних ресурсів. Отримані результати досліджень можуть бути використані як складова частина науково-методичної бази при плануванні системних змін із орієнтацією як на виробничу діяльність, так і на її соціальну складову, щоб прогнозувати економічні наслідки розвитку галузі в сучасних умовах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Vdovenko N. M., Hryshchenko N. P., **Marchenko I. O.** Instruments of regulating the sphere of goat farming in the times of global challenges. Sustainable economic development: basis, determinants, tendencies, marks: [collective monograph]. Poznan, 2019. P. 105–113. (1,13 друк. арк.). (Здобувачем запропоновано інструментарій регулювання галузі козівництва в умовах фінансових та продовольчих викликів). (1,03 друк. арк.).

Статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

2. Марченко І. О. Сировинна база формування світового та вітчизняного ринку безлактозної молочної продукції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 13. С. 50–53. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*]. (0,3 друк. арк.).

3. Марченко І. О. Формування та розвиток економічної конкуренції на ринку безлактозної молочної продукції. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 15. Ч. 2. С. 29-32. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *Google Scholar*; *НБУ ім. В. В. Вернадського*]. (0,38 друк. арк.).

4. Марченко І. О. Теоретичні засади еволюції механізму державного регулювання аграрного ринку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 102-106. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/20.pdf> [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*]. (0,43 друк. арк.).

5. Vdovenko N. M., Hryshchenko N. P., **Marchenko I. O.** Methodological component of forming the market of goat products in Ukraine. *Науковий Вісник Полісся*. 2017. № 1 (9). Ч. 2. С. 198–201. (0,57 друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Web of Science*; *Ulrichsweb*; *Уран*; *РИНЦ*; *Google Scholar*; *НБУ ім. В. В. Вернадського*]. *Особистий внесок: обґрунтовано та визначено вплив заходів, інструментів і механізмів регулювання на забезпечення інноваційного розвитку галузі козівництва в Україні*. (0,37 друк. арк.).

6. Марченко І. О. Методичні підходи до регулювання галузі козівництва в контексті Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. № 14. 2018. С. 145–151. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *Crossref*; *Google Scholar*]. (0,44 друк. арк.).

7. Вдовенко Н. М., Грищенко Н. П., **Марченко І. О.** Instruments of regulating of branch of goat farming in the conditions of the food challenges. *Біоекономіка та аграрний бізнес*. 2019. Т. 10, № 2. С. 100–108. (0,48 друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *EBSCO*; *Google Scholar*; *RePEc*; *DOAJ*; *MIAR*; *eLIBRARY.ru*; *BASE*; *Ulrichsweb*].

Особистий внесок: обґрунтовано практичні рекомендації направлені на удосконалення прямого методу регулювання. (0,41 друк. арк.).

8. Марченко І. О. Інноваційні підходи до регулювання тваринництва у напрямку виділення козівництва та інтеграції його в аграрне виробництво. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 4(20). С. 198–203. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus; ResearchBib; BASE; PИHЦ; ROAD; HBY ім. В. І. Вернадського; Google Scholar*]. (0,46 друк. арк.).

Статті в інших наукових виданнях:

9. Грищенко Н. П., **Марченко І. О.** Розвиток галузі козівництва України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. 2016. Вип. 236. С. 23–29. (0,43 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано та визначено вплив індикаторів розвитку сировинної бази галузі козівництва на забезпечення пропозиції безлактозних молочних продуктів. (0,39 друк. арк.).*

10. Вдовенко Н. М., Грищенко Н. П., **Марченко І. О.** Нові механізми регулювання розвитку галузі козівництва при підвищенні попиту на продукцію. *Інтернаука*. 2016. Т. 2. № 12 (22). С. 42–46. (0,21 друк. арк.). *Особистий внесок: розроблено методичні підходи до удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання галузі козівництва. (0,18 друк. арк.).*

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Марченко І. О. Формування сировинної бази ринку безлактозної молочної продукції як складової соціально-економічного розвитку України. *Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку* : науково-практична конференція, м. Львів 25–26 грудня 2015 року: тези доповідей. Львів, 2015. Ч. 1. С. 62–65. (0,22 друк. арк.).

12. Марченко І. О. Сучасні пріоритети економіки розвитку аграрної галузі України. *Сучасні технології, економіка та право Україна–ЄС* : II Міжнародна науково-практична конференція, м. Кошице, Словацька Республіка, 19-23 квітня 2016 року: тези доповіді. Кошице, 2016. Ч. 1. С. 188–190. (0,15 друк. арк.).

13. Марченко І. О. Особливості функціонування підприємств по виробництву продукції козівництва у сучасних умовах розвитку національної економіки. *Проблеми та перспективи розвитку національної економіки в умовах глобалізації* : XIV Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених, м. Острог, 11 березня 2016 року: тези доповіді. Острог, 2016. С. 71–72. (0,13 друк. арк.).

14. Марченко І. О. Інноваційний потенціал економічного розвитку галузі козівництва в Україні. *Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world*: International Scientific-Practical Conference, Lisbon, 30 June 2016: abstracts. Lisbon, Portugal. Part 1. P. 108–111. (0,19 друк. арк.).

15. Марченко І. О. Розвиток козівництва, як екологічнобезпечної складової в аграрному секторі національної економіки. *Сучасний стан і перспективи*

розвитку аграрного сектору України : Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція молодих учених м. Дніпро, 19–20 жовтня 2016 року: тези доповідей. Дніпро, 2016. С. 142–144. (0,13 друк. арк.).

16. Марченко І. О. Теоретичний дискурс та еволюція теоретичної думки у контексті дії механізму державного регулювання аграрного ринку. *Економіка, фінанси і управління в XXI столітті: аналіз тенденцій та перспективи розвитку* : Міжнародна науково-практична конференція. Буковель, 20–23 березня 2017 року: тези доповідей. Буковель, 2017. Т. 2. С. 78–80. (0,15 друк. арк.).

17. Марченко І. О. Пропозиції щодо удосконалення методичних рекомендацій з визначення біологічних активів козівництва. *Економічна сек'юритологія в умовах глобальних трансформаційних процесів* : Міжнародний науково-практичний семінар, м. Київ, 28 вересня 2017 року: тези доповіді. Київ, 2017. С. 70–73. (0,16 друк. арк.).

18. Марченко І. О. Формування пріоритетів регулювання розвитку галузі козівництва в Україні. *Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом* : Міжнародна науково-практична конференція. м. Київ, 21 березня 2018 року: тези доповіді. Київ, 2018. С. 88–90. (0,14 друк. арк.).

19. Марченко І. О. Стратегічні цілі та пріоритети державного регулювання розвитку галузі козівництва. *Формування економічної системи країни на світовому, державному та регіональному рівнях* : Всеукраїнська науково-практична конференція. м. Київ, 8 лютого 2020 року: тези доповідей. Київ, 2020. С. 19–22. (0,15 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Марченко І. О. Регулювання розвитку галузі козівництва в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний університет «Чернігівська політехніка», МОН України. Чернігів, 2020.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних підходів та розробленню науково-практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення заходів, інструментів, механізмів і методів регулювання розвитку галузі козівництва в Україні. У роботі систематизовано методичні підходи при обґрунтуванні концептуальних основ удосконалення інструментів регулювання у тваринництві.

Запропоновано застосування «адміністративно-процедурного принципу компартмелізації» як нового інструменту прямого методу регулювання з метою розроблення послідовної системи інструкцій для виробників козлятини, нішевих безлактозних продуктів із молока кіз при плануванні, узгодженні та прийнятті нормативних актів, прогнозів і програм розвитку галузі козівництва.

Удосконалено організаційно-економічний механізм регулювання через внесення доповнень до Класифікатора видів економічної діяльності

ДК 009:2010 у частині групи 01.4 «Тваринництво». Запропоновано з групи 01,45 «розведення овець» виокремити групу 01.48 «розведення кіз» як окремого виду економічної діяльності та інтеграції його у аграрне виробництво. Здійснено аналіз стану та тенденцій розвитку козівництва в Україні і світі з оцінкою впливу регулювання галузі в умовах продовольчих викликів. Доведено, що важливу роль в розвитку галузі козівництва відіграють галузеві резерви. Зокрема досягнення до 2025 р. прогнозних обсягів виробництва молока кіз до 23,32 тис. т, зокрема у фермерських господарствах до 18,0 тис. т відбудеться за умови нарощування поголів'я кіз до 900 тис. голів. Результати досліджень можуть бути використані як складова частина науково-методичної бази при плануванні системних змін із орієнтацією як на виробничу діяльність, так і на її соціальну складову, щоб прогнозувати економічні наслідки розвитку галузі в сучасних умовах.

Ключові слова: регулювання, галузь, розвиток, інструменти регулювання, механізм, ринок, козівництво, метод, безлактозні продукти, додана вартість.

АННОТАЦІЯ

Марченко І. А. Регулирование развития отрасли козоводства в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный университет «Черниговская политехника», МОН Украины. Чернигов, 2020.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических подходов и разработке научно-практических рекомендаций, направленных на улучшение инструментов, механизмов и методов регулирования развития отрасли козоводства в Украине. В работе систематизированы методические подходы при обосновании концептуальных основ совершенствования инструментов регулирования в животноводстве. Расширены теоретические представления о закономерностях функционирования отраслей животноводства и предложено новый инструмент прямого метода регулирования «административно-процедурный принцип компартиментализации» с целью разработки системы инструкций для производителей нишевых безлактозных продуктов из молока коз, козлятины, при планировании, согласовании и принятии нормативных актов, прогнозов и программ развития отрасли козоводства.

Усовершенствован организационно-экономический механизм регулирования путем внесения дополнений в Классификатор видов экономической деятельности ДК 009: 2010 в части группы 01.4 «Животноводство». Предложено из группы 01.45 «разведение овец» выделить группу 01.48 «разведение коз» как отдельного вида экономической деятельности и интеграции его в аграрное производство. Также осуществлен анализ состояния и тенденций развития козоводства в Украине и мире с учетом оценки воздействия регулирования отрасли в условиях продовольственных вызовов. Обоснованы приоритетные направления по обеспечению внутреннего спроса на продукцию овцеводства и козоводства отечественного производства

на основе комплексной оценки тенденций его развития в 1991-2019 гг. с анализом уровня производства, балансов спроса и предложения. Путем осуществления системного анализа состояния отрасли определено, что страна является импортозависимой по кодам товарных позиций 0301-0307, 1604-1605 генетические ресурсы, сыры и молочные продукты, детское питание согласно УКТ ВЭД.

Изучение и оценка инструментов государственного регулирования отрасли животноводства показали тенденцию к увеличению предложения нишевых безлактозных молочных продуктов, включая сыры, йогурты, на базе первичной и глубокой переработки козьего молока как продукта с высокой добавленной стоимостью. Доказано, что использование на практике усовершенствованного в работе механизма регулирования позволило систематизировать предложения к совершенствованию формы отчетности № 24-ст (месячная) «Отчет о производстве продукции животноводства и количество сельскохозяйственных животных». Это позволит на основе достоверных данных и действующих методических основ разрабатывать прогнозы и планы развития козоводства, согласовывать их с системой программных документов экономического и социального развития Украины, освоить требования инвестиционно-инновационной модели функционирования животноводства, обеспечивать обмен такой информацией с международными организациями.

Разработаны новые методические подходы к функционированию отрасли козоводства через эффективность производства продукции на основе модели, реализационной цены, композиционных уровней новизны групп безлактозных продуктов из молока коз, рассчитанных методом парных сравнений.

Доказано, что важную роль в развитии отрасли козоводства играют отраслевые резервы. Достижение до 2025 г. прогнозных объемов производства молока коз до 23,32 тыс. гол., в том числе в фермерских хозяйствах до 18,0 тыс. гол. будет при условии наращивания поголовья коз до 900 тыс. гол. Результаты исследований могут быть использованы в качестве составной части научно-методической базы при планировании системных изменений с ориентацией как на производственную деятельность, так и на ее социальную составляющую, чтобы прогнозировать экономические последствия развития отрасли козоводства в Украине в условиях трансформационных процессов.

Ключевые слова: регулирование, отрасль, развитие, инструменты регулирования, козоводство, механизм, метод, рынок, безлактозные продукты, добавленная стоимость.

ABSTRACT

Marchenko I. O. Regulation of goat breeding development in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics in specialty 08.00.03 «Economics and Management of the National Economy». – Chernihiv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv, 2020.

The thesis is devoted to substantiation of theoretical approaches and development of scientific and practical recommendations aimed at improving

measures, tools, mechanisms and methods of regulating the development of the goat industry in Ukraine. The methodical approaches in substantiation of conceptual bases of improvement of tools of regulation in animal husbandry are systematized in the work. It is proposed to use the "administrative-procedural principle of compartmentalization" as a new tool of direct regulation to develop a consistent system of instructions for producers of niche lactose-free products from goat's milk, goat when planning, agreeing and adopting regulations, forecasts and programs for goat farming.

The organizational and economic mechanism of regulation has been improved through amendments to the Classifier of Economic Activities DK 009: 2010 in part of group 01.4 "Livestock". It is proposed to separate the group 01.48 "goat breeding" from the group 01.45 "sheep breeding" as a separate type of economic activity and its integration into agricultural production. An analysis of the state and trends in the development of goat breeding in Ukraine and the world with an assessment of the impact of industry regulation in terms of food challenges. It is proved that industry reserves play an important role in the development of the goat breeding industry. In particular, the achievement of the projected volumes of goat milk production up to 23.32 thousand tons by 2025, including in farms up to 18.0 thousand tons, will take place under the condition of increasing the number of goats to 900 thousand heads. The results of research can be used as part of the scientific and methodological framework in planning systemic changes with a focus on both production activities and its social component to predict the economic consequences of development in modern conditions.

Key words: regulation, branch, development, tools of regulation, mechanism, market, goat breeding, method, lactose-free products, added value.